

Synteza i charakterystyka nanoproszków na bazie azotku galu modyfikowanych dodatkami wybranych metali przejściowych oraz nanoproszków azotku i tlenoazotku tytanu

Mariusz Drygaś,^{1*} Jerzy F. Janik¹, Jacek Gosk,² Andrzej Twardowski²

¹Akademia Górniczo-Hutnicza, Wydział Paliw i Energii, Al. Mickiewicza 30, 30-059 Kraków

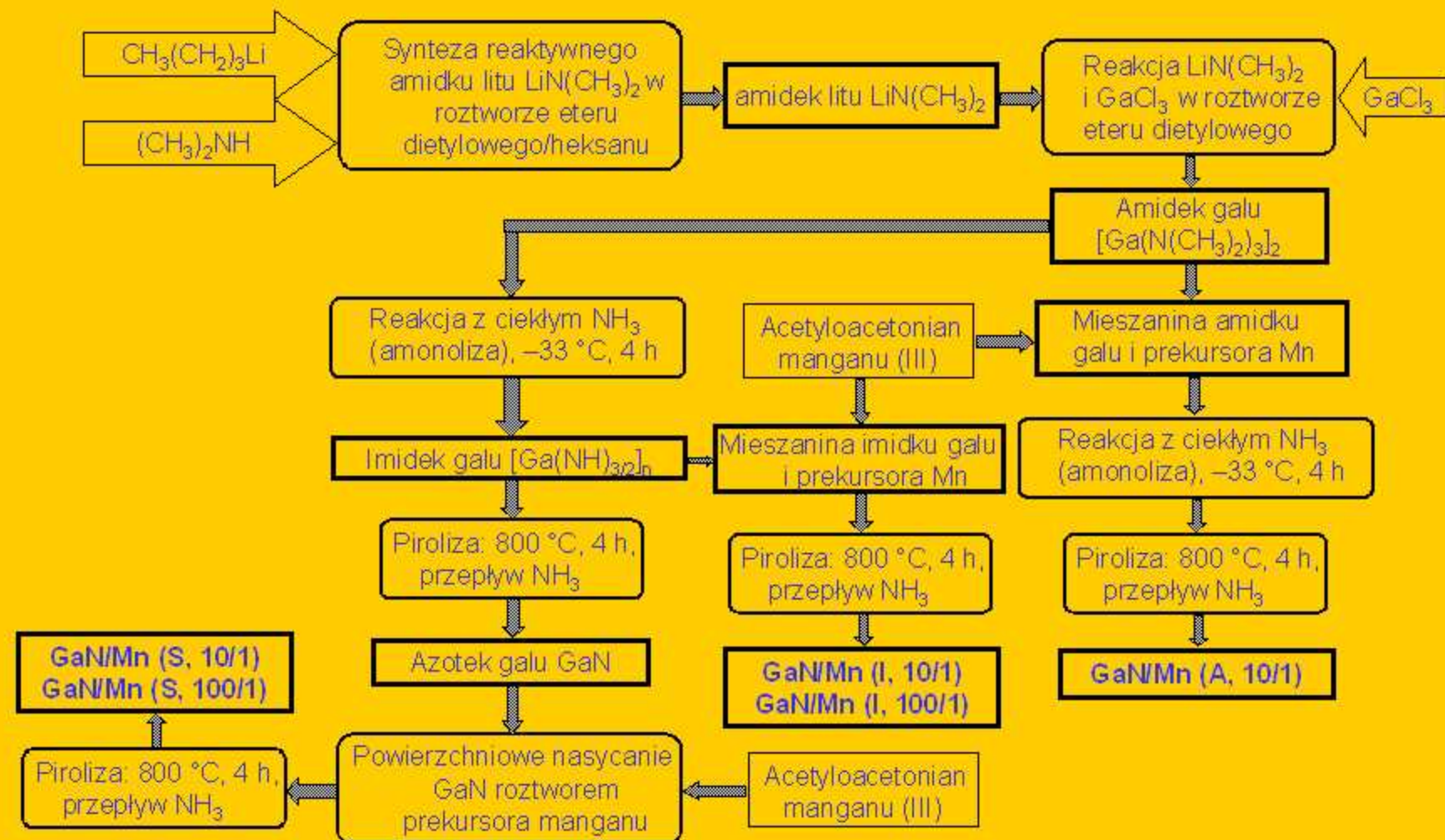
²Uniwersytet Warszawski, Instytut Fizyki Doświadczalnej, ul. Hoża 69, 00-681 Warszawa

E-mail: madrygas@agh.edu.pl

Tematem projektu była synteza nanoproszków azotku galu domieszkowanych manganem i tytanem w kierunku uzyskania nowych materiałów dla potrzeb elektroniki i nowoczesnej ceramiki. Wykorzystano do tego celu dwie różne metody syntezy - metodę anaerobową i metodę aerozolową, a otrzymane proszki zbadano kompleksowo metodami analitycznymi.

Część eksperymentalna

Do syntezy proszkowych materiałów na bazie azotku galu wykorzystano dwie metody. Pierwszą z nich była metoda anaerobowa, bazująca na opublikowanej preparacie/konwersji prekursorów dla azotku galu [1]. Poniżej przedstawiono schemat tej metody dla materiałów w układzie GaN/Mn.

Drugą metodą była synteza aerozolowa, opracowana wcześniej m.in. do otrzymywania czystych nanoproszków GaN [2]. Jest to synteza składająca się z dwóch etapów:

1. Wytworzenie surowych proszków z wodnych i metanolowych roztworów zawierających mieszaniny prekursorów:
  - sporządzenie wodnego i metanolowego roztworu prekursorów metali
  - a) Układ GaN/Mn: $Ga(NO_3)_3 \cdot xH_2O$ i $Mn(NO_3)_2 \cdot xH_2O$ (Ga/Mn= 5/1, 10/1 i 20/1 at.)
  - b) Układ GaN/Ti: $Ga(NO_3)_3 \cdot xH_2O$ i $Ti(NO_3)_4$ ($TiCl_4$, $Ti(OCH_3)_4$) (Ga/Ti= 5/1 at.)
  - c) Czysty TiN (TiO_2N_{1-x}): $Ti(NO_3)_4$, $TiCl_4$, $Ti(OCH_3)_4$, $Ti(OC_2H_5)_4$, $Ti(O-i-C_3H_7)_4$, TiO , TiO_2
- wytworzenie aerozolu (przy użyciu generatora ultradźwięków) z roztworu zawierającego mieszaninę prekursorów, kierowanego w strumieniu gazu nośnego ($N_2=1dm^3/min$) do wnętrza reaktora ceramicznego rozgrzanego do temp. 1000 °C z jednoczesnym podawaniem amoniaku jako gazu azotującego ($NH_3=3 dm^3/min$).
- zebranie surowych proszków gromadzących się na filtrze nylonowym u wylotu reaktora.
2. Dodatkowa piroliza surowych proszków (dokończenie procesu azotkowania):
  - temperatura pirolizy 1000 °C (dla proszków z czystych prekursorów tytanu dodatkowo 1100 °C i 1200 °C), 6 h.

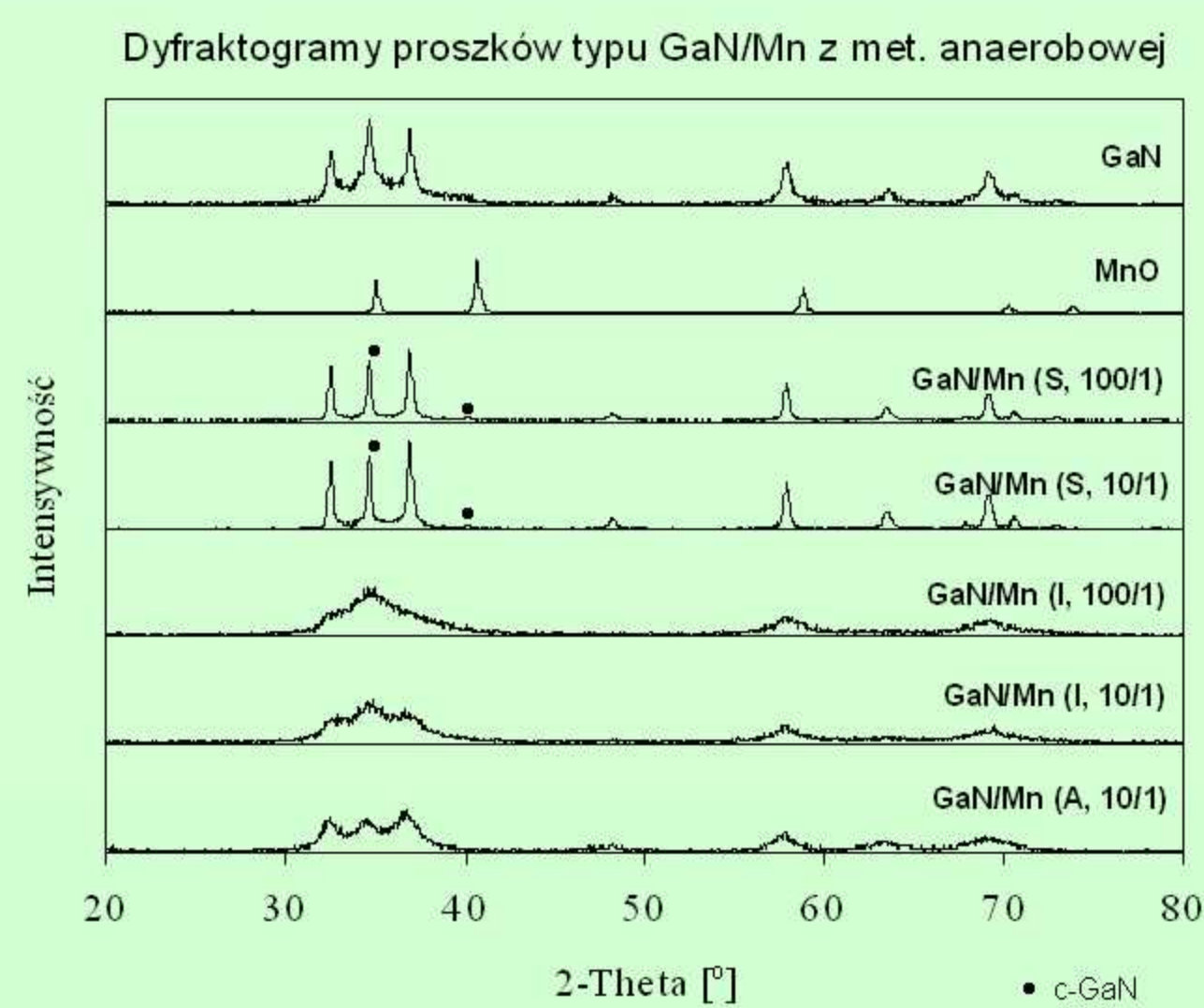
Otrzymane proszki były badane z wykorzystaniem instrumentalnych metod analitycznych takich jak XRD, XPS, EPR, pomiary magnetyzacji SQUID, SEM, FT-IR. Zmierzono też gęstości proszków, ich powierzchnię właściwą oraz wyznaczono zawartość tlenu.

- [1] J. F. Janik, R. L. Wells *Chem. Mater.* **1996**, 8, 2708.
 [2] G. L. Wood, E. A. Pruss, R. T. Paine *Chem. Mater.* **2001**, 13, 12.

WYNIKI BADAŃ

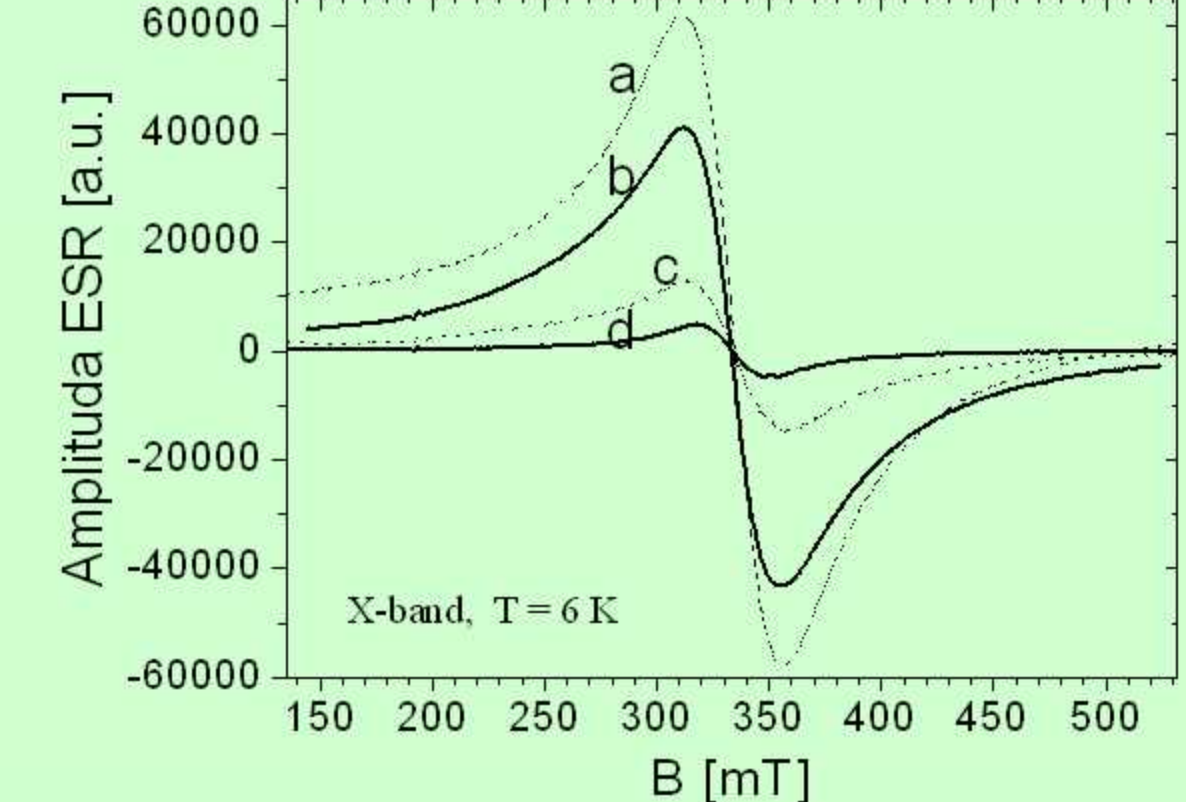
Wyniki badań dla proszków typu GaN/Mn

XRD

Proszki domieszkowane manganem złożone są z fazy typu h-GaN i niewielkich ilości c-GaN. Obliczone rozmiary kryształitów faz są rzędu kilkunastu nanometrów. W proszkach z metody aerozolowej kryształity są większe a fazie typu h-GaN towarzyszy faza regularnego tlenku c-MnO jako produktu ubocznego syntezy.

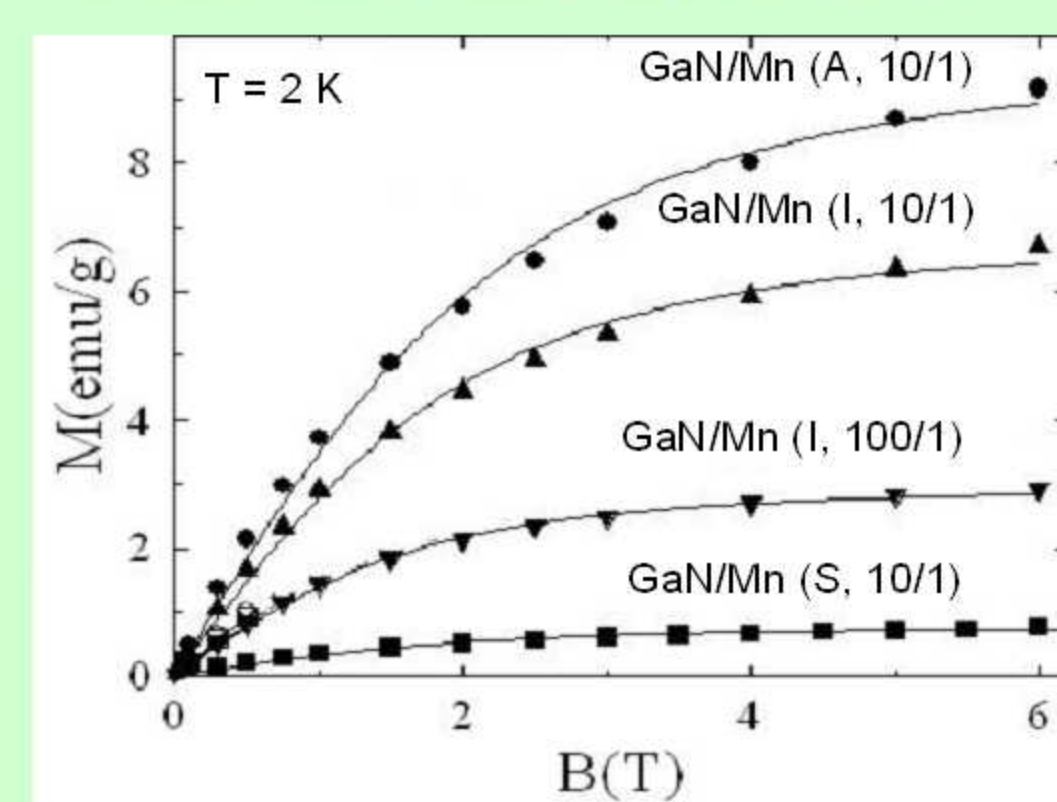
EPR

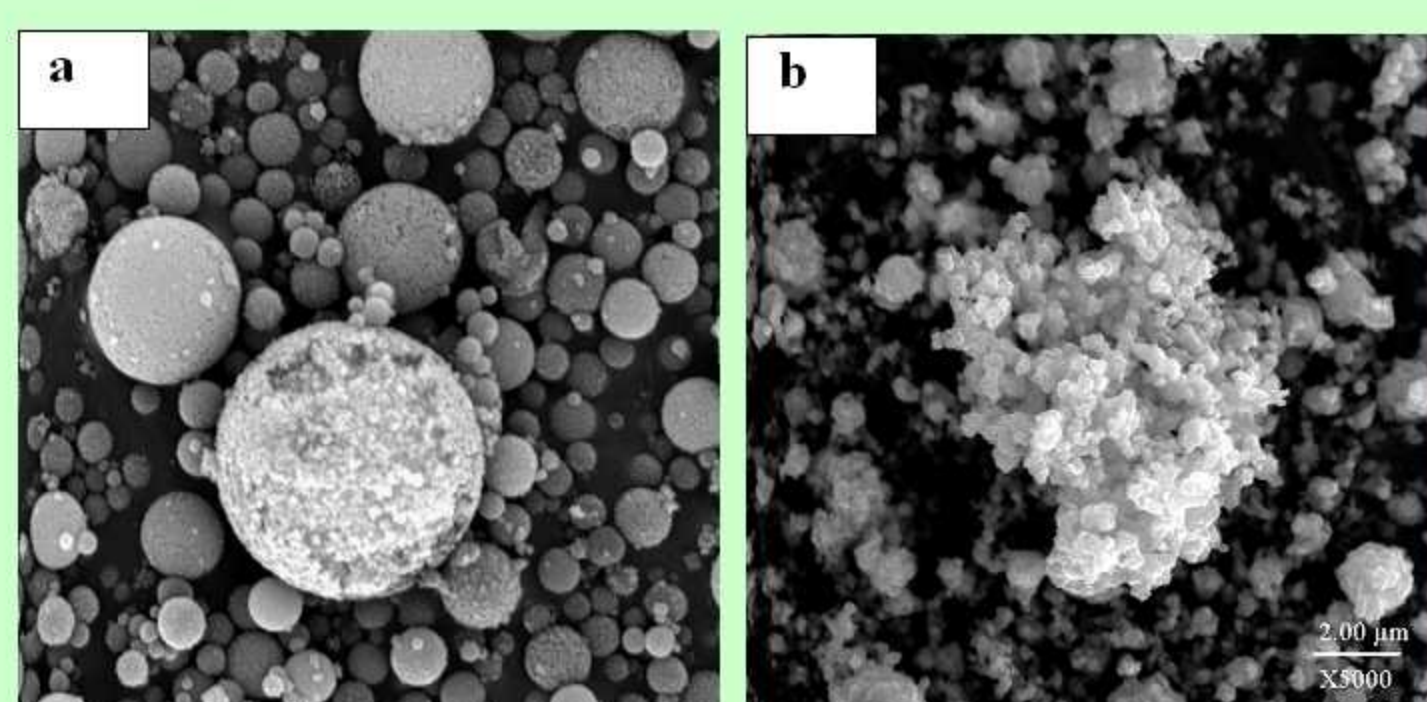
- a - GaN/Mn (A, 10/1)
 b - GaN/Mn (I, 10/1)
 c - GaN/Mn (I, 100/1)
 d - GaN/Mn (S, 10/1)

Kształt sygnałów EPR oraz wartość współczynnika rozszczepienia spektralnego g sugerują, że w proszkach występuje domieszka paramagnetyczna którą stanowią jony Mn^{2+} (konfiguracja d^5). Na podstawie pomiarów magnetyzacji obliczono stężenie manganu w proszkach. Najwyższa koncentracja manganu w proszkach była rzędu 3,5 % (met. anaerobowa) i ok. trzykrotnie mniej w metodzie aerozolowej. Ma podstawie badań magnetycznych stwierdzono, że proszki te są domieszkowanym manganem azotkiem galu $h-Ga_{1-x}Mn_xN$.

Pomiary magnetyzacji (SQUID)

Morfologia SEM

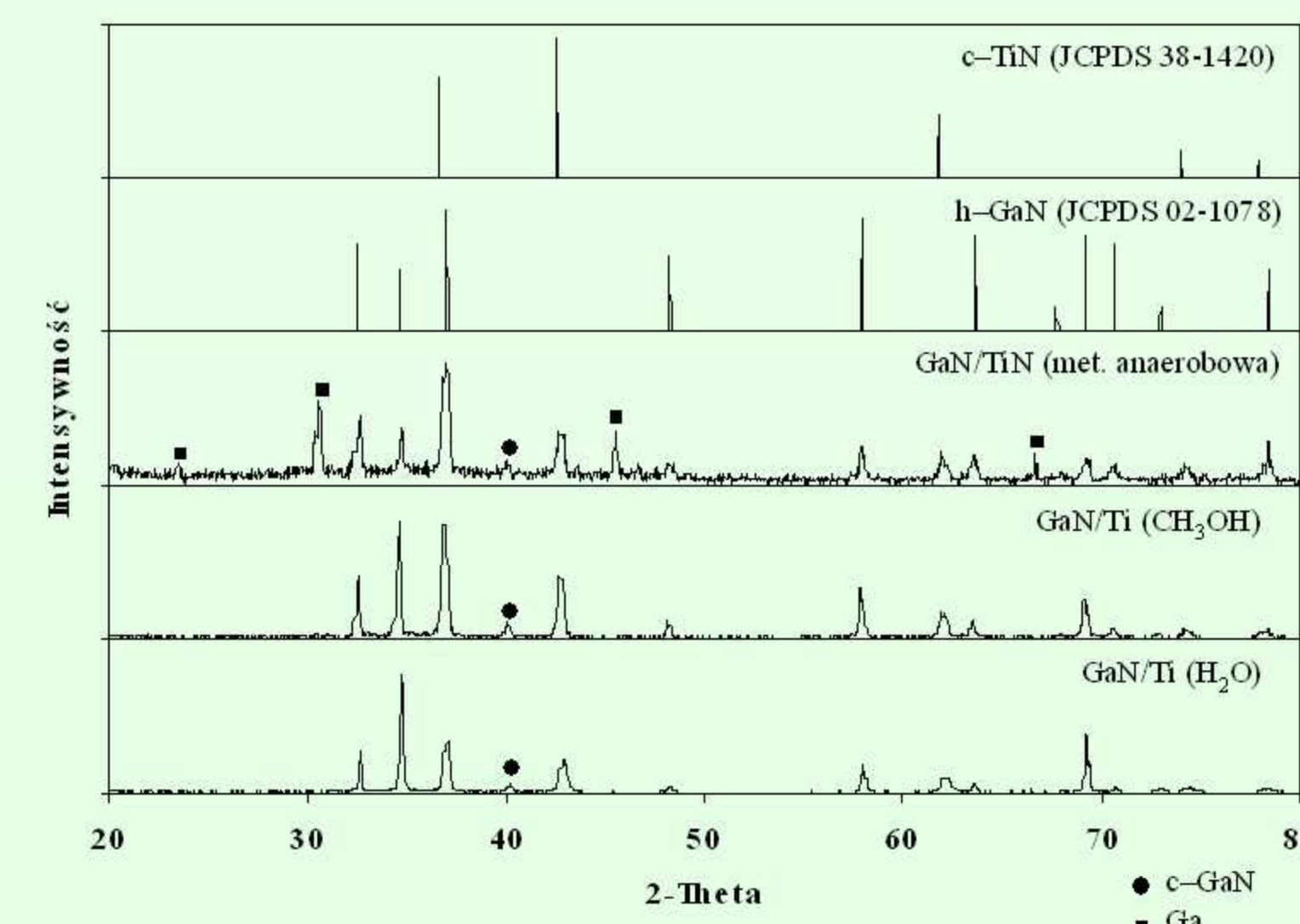

Proszki azotku galu domieszkowanego manganem otrzymane metodą aerozolową
 a - GaN/Mn=10/1 (CH_3OH)
 b - GaN/Mn=20/1 (CH_3OH)

Morfologia ziaren proszków typu GaN/Mn otrzymanych metodą aerozolową jest dobrze wykształconą morfologią sferoidalną o różnym stopniu aglomeracji ziaren. W przypadku proszków otrzymanych z roztworów metanolowych prekursorów sfery są mniej zniekształcone niż dla układów wykorzystujących wodę jako rozpuszczalnik

Wybrane wyniki badań dla proszków typu GaN/Ti

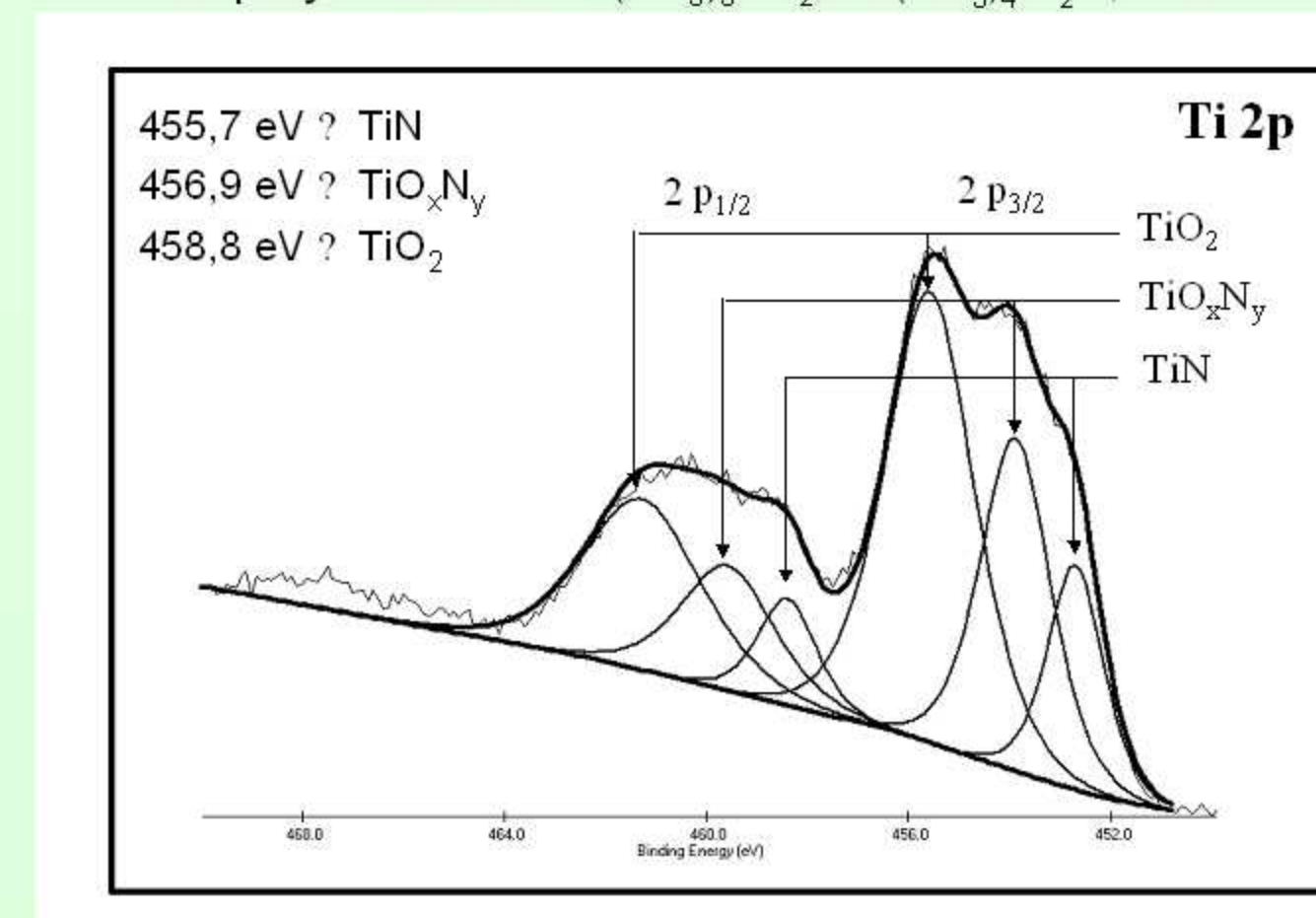
XRD

Analiza dyfraktogramów układów kompozytowych z tytanem pozwala zidentyfikować w proszkach z metody aerozolowej trzy fazy: heksagonalnego azotku galu h-GaN, regularnego tlenoazotku tytanu $c-TiO_2N_{1-x}$ i niewielkie ilości fazy regularnego azotku galu c-GaN. W proszkach z metody anaerobowej występują jedynie czyste fazy azotkowe h-GaN i c-TiN. Rozmiary kryształitów wszystkich faz leżą w zakresie nanometrowym.

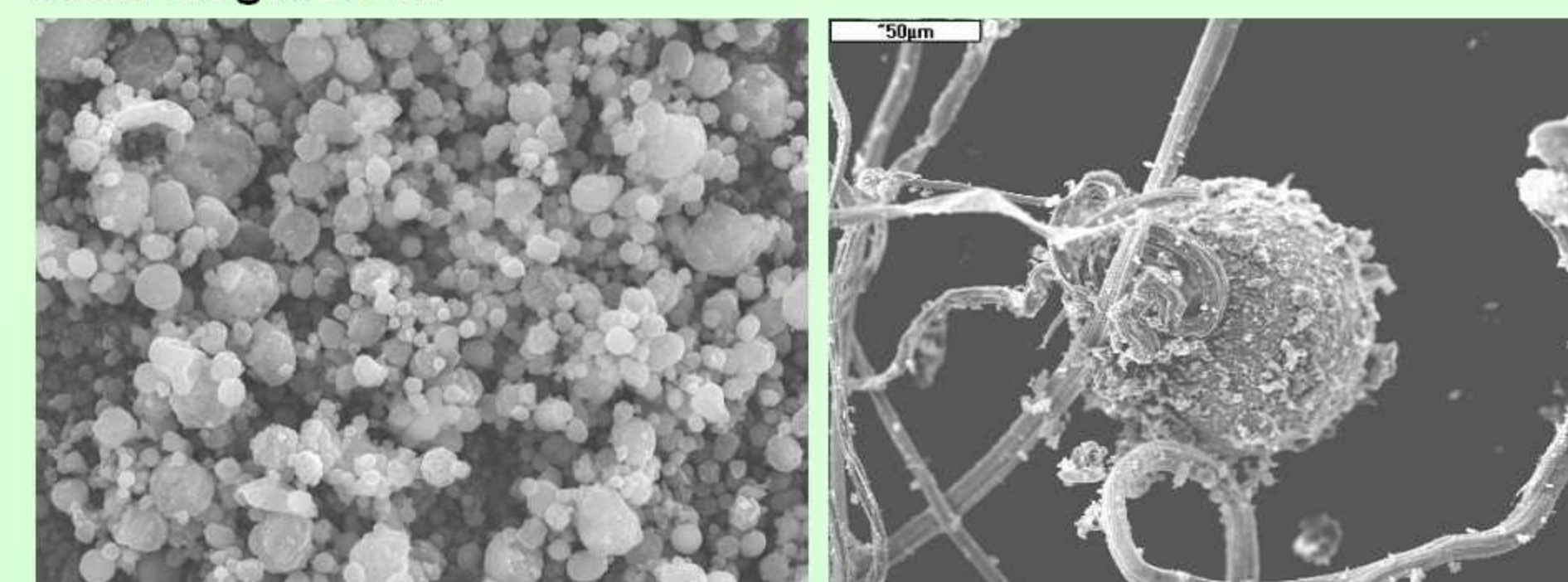
XPS

Kompozyt w układzie $Ga(NO_3)_3 \cdot xH_2O/Ti(NO_3)_4/H_2O$, 1000 °C

Wyniki badań XPS układów kompozytowych z dodatkiem tytanu są zbliżone dla proszków z obydwu metod syntezy i wskazują że gal związany jest w proszkach z azotem w formie azotku GaN. Dekonwolucja złożonego pasma Ti 2p (zamieszczona obok) pozwoliła stwierdzić obecność faz azotku tytanu TiN, tlenoazotku tytanu TiO_2N_{1-x} i tlenku tytanu TiO_2 jako produktu powierzchniowej pasywacji proszku tlenem atmosferycznym

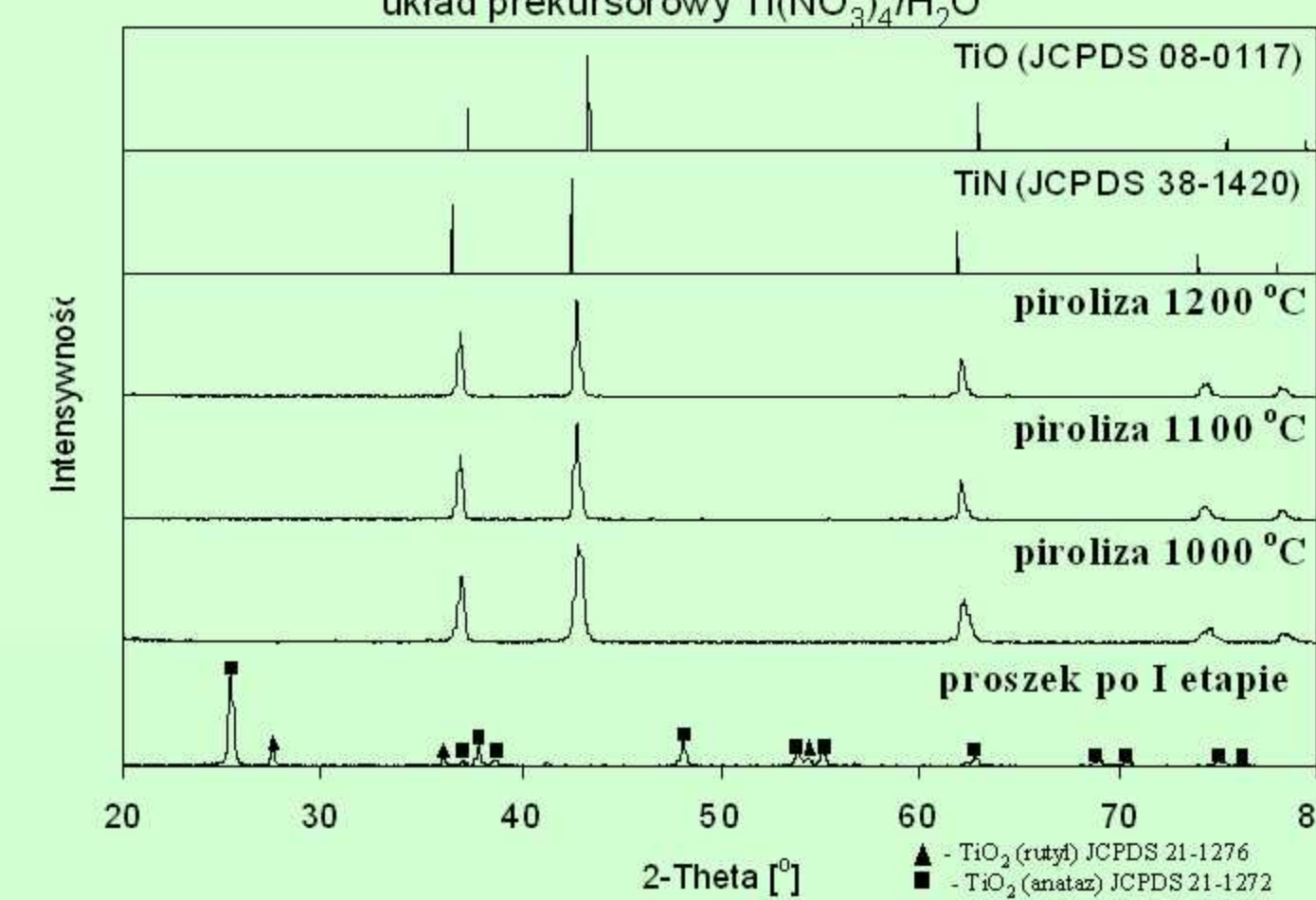
Morfologia SEM

Morfologia proszków kompozytowych z metody aerozolowej jest morfologią sferoidalną. W przypadku proszków z metody anaerobowej w niektórych przypadkach obserwuje się powstawanie kryształów włosowych (wisersów) GaN.

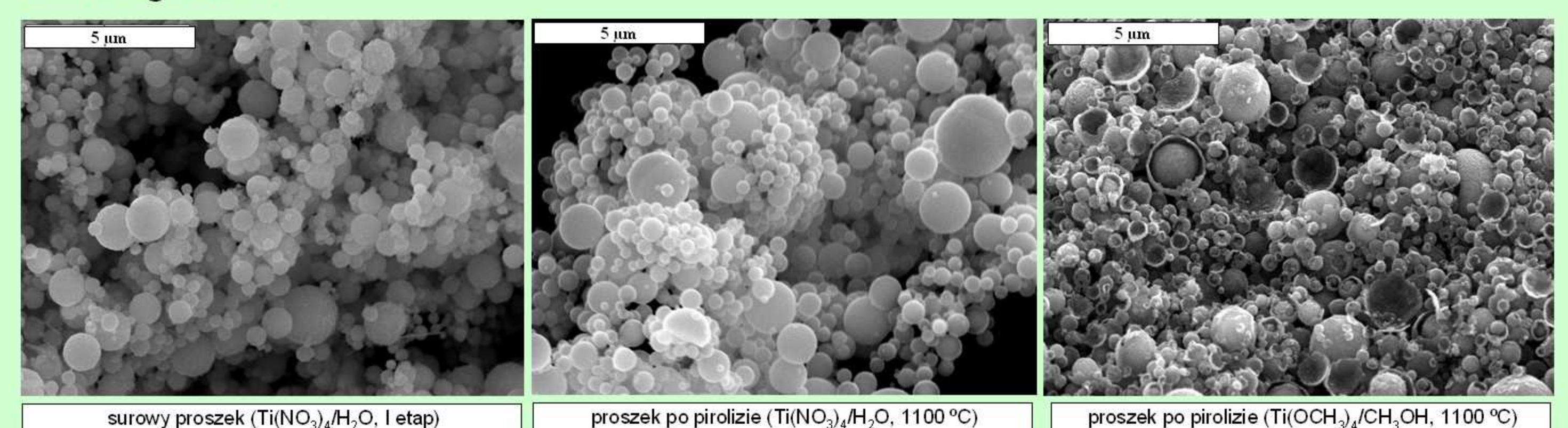
Wybrane wyniki badań proszków z czystych prekursorów Ti

XRD

Wyniki badań XRD dowodzą, że proszki z czystych prekursorów tytanu otrzymane w najniższej temp. syntezy złożone są z fazy tlenoazotku tytanu $c-TiO_2N_{1-x}$. W proszkach otrzymanych w wyższych temperaturach obecna jest faza czystego azotku tytanu c-TiN. Badania te są w zgodzie z analizą zawartości tlenu, pomiarami gęstości i badaniami XPS. Rozmiary kryształitów c-TiN leżą w zakresie nanometrowym.

Morfologia SEM

Morfologia proszków z czystych prekursorów tytanu otrzymanych metodą aerozolową jest morfologią sferoidalną o różnym stopniu zaglomerowania sfer. W układzie z metanolem jako rozpuszczalnikiem sfery są puste w środku.

PODSUMOWANIE

- Obie zastosowane metody syntezy pozwalają otrzymać nanoproszkowe kompozyty na osnowie azotku galu. Metoda aerozolowa wykorzystując tanie prekursorzy tlenowe, pozwala uzyskać wysoki stopień azotkowania (mala zawartość tlenu w produktach), jest prosta i wydajna. Metoda anaerobowa daje czyste nanoproszkowe azotki w niskich temperaturach syntezy lecz jest czasochłonna i kosztowna.
- Domieszkowanie manganem daje w metodzie anaerobowej proszki magnetyczne typu $h-Ga_{1-x}Mn_xN$ i koncentracji manganu do 3,5 % wag. Zawartość manganu w proszkach z metody aerozolowej jest mniejsza, lecz posiadają one interesującą morfologię sferoidalną.
- W układzie z tytanem otrzymuje się kompozyty typu h-GaN/c-TiN lub h-GaN/c- TiO_2N_{1-x} (met. aerozolowa) bądź h-GaN/c-TiN (met. anaerobowa).
- Opracowano syntezę metodą aerozolową czystych faz azotku tytanu TiN lub tlenoazotku tytanu TiO_2N_{1-x} z gamy dostępnych prekursorów.
- Wykorzystanie dwóch różnych metod syntezy oraz zastosowanie wielu prekursorów i wariantów procesowych pozwoliło na uzyskanie szerszej wiedzy o charakterze porównawczym na temat kształtowania się i kontrolowania wielu właściwości aplikacyjnych materiałów złożonych na osnowie GaN oraz czystego azotku i tlenoazotku tytanu.

Niniejsze finansowane jest w ramach pracy statutowej AGH nr 11.11.210.120.